

TEMA BROJA: Mediji i ratni zločinci

PRAVNI OKVIRI ZA POKRETANJE KRIVIČNOG POSTUPKA PROTIV NOVINARA KOJI SU POZIVALI NA RAT

Odgovornost medija za ratne zločine

Da li i kako uspostaviti mehanizam (krivične) odgovornosti za izgovorenu javnu reč



U oružanom sukobu koji se tokom devedesetih godina prošlog veka (od 1991. do 1999. godine) odigrao na prostoru bivše Jugoslavije (Hrvatska 1991-1995; Bosna i Hercegovina 1992-1995; Kosovo 1999.) živote je izgubilo preko 100.000 ljudi, oko milion ih je raseljeno ili izbeglo, uništena su velika materijalna dobra i kulturne vrednosti od neprocenjivog značaja. Silini i razornoj dimenziji tog rata, teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, u velikoj meri su doprineli mediji pod kontrolom vladajućih elita u svim zemljama regiona, posebno u Srbiji (Radiotelevizija Beograd, dnevni listovi i izdanja „Politike“), Hrvatskoj (Hrvatska radiotelevizija, dnevni list „Vjesnik“) i, manje, u Bosni i Hercegovini.

Ta njihova destruktivna uloga razvijala se u tri faze: prva – dominantni govor mržnje u medijima koji je pozivao na međunacionalnu netrpeljivost, kampanja „otvaranja starih rana“ iz dalje ili skorije prošlosti (Gazimestan, 1389, Jasenovac, 1941. – 1945, zločini u BiH tokom Drugog svetskog rata); druga – na početku rata u Hrvatskoj, nakon prvih sukoba, propagandne aktivnosti zamenile su objektivne izveštaje i treća – po završetku sukoba – opiranje uspostavljanju ponovnog poverenja među narodima u novonastalim državama i sprečavanje procesuiranja počinilaca ratnih zločina, pokušaj da se ti događaji prepuste kolektivnoj amneziji.

Traumatični potresi, nastali kao posledica ratova i nasilja na ovim prostorima, intenzitet i razorni efekti tih događaja našli su se u središtu pažnje svetske javnosti, a mediji na prostoru bivše Jugoslavije koji su nastojali da objektivnošću i nepristrasnošću izveštavaju i analiziraju te događaje našli su se na udaru istih onih političkih i kvazinitelektualnih elita koje su u rat ušle i izašle iz njega sa intencijom održanja na vlasti po svaku cenu. Podršku u toj nameri imali su u državnim medijima.

Političke i društvene promene u regionu početkom dvehiljadite godine dovele su i do drugačije medijske atmosfere, a kasnije i do krivičnih postupaka za ratne zločine, ali nijedan medijski poslenik nije odgovarao za svoj doprinos tragediji koja je zadesila prostore bivše Jugoslavije. Kako ilustracije nije bilo u političkoj sferi niti u sferi društva uopšte, ona je mimoišla i medije.

Istovremeno, mnogi novinari i urednici koji su devedestih pozivali na rat, ostali su i dalje prisutni ne samo u medijima gde su nastavili da kreiraju javno mnjenje već su se mnogi našli u ulozi vodećih političara u vremenima tranzicije.

Nakon političkih promena koje su usledile 2000. godine, samo je mali broj organizacija, uglavnom međunarodnih i nevladinih, razumeo činjenicu da vladavina prava nije moguća bez prevazilaženja

predrasuda na institucionalnom i profesionalnom planu, koje predstavljaju direktnu posledicu ratnih sukoba.

Republika Srbija, se kao i ostale zemlje zapadnog Balkana, suočava sa potrebom i obavezom formiranja objektivnog stava prema uzrocima ratnih zločina koji su se dogodili u prošlosti; iz toga proističu potreba i obaveza da se, u skladu sa međunarodnim standardima, krivično gone oni koji su te zločine počinili, ali i oni koji su na njih podsticali.

U postizanju tog cilja neophodna je saradnja među državama u regionu, koja je već tri godine prisutna i koja je dala veoma konkretne rezultate kada su u pitanju postupci za ratne zločine.

Cilj ovog projekta jeste da, kroz podsticanje istraživačkog rada, razmenu saznanja i unapređenje javnog informisanja u postkonfliktnom periodu, dovede u žižu javne i političke debate teme vezane za odgovornost za javnu reč.

Do sada se nebrojeno puta, na nivou novinarske profesije, mnogim analizama i raspravama, potencirao problem govora mržnje, ali se uvek iznova dolazilo do zaključka da je one koji su odgovorni za neodgovornu i često pogubnu javnu reč, teško ili nemoguće izvesti pred sud zbog teškoće pribavljanja validnih dokaza.

Glavni cilj ovog projekta je uspostavljanje mehanizma odgovornosti za izgovorenu javnu reč i jačanje profesionalne svesti u okviru pravosudnog sistema i relevantnih vladinih institucija o potrebi pravilnog razumevanja sukoba koji su se dogodili na teritoriji bivše Jugoslavije.

Regionalna konferencija o odgovornosti medija za ratne zločine trebalo je da se održi u Dubrovniku, u organizaciji pre svega tri novinarska društva – Hrvatskog novinarskog društva, Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Mediacentra Sarajevo.

Na konferenciju su pozvani predstavnici tri tužilaštva – Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Tužilaštvo BiH, kao i predstavnici Kancelarije Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore. Potom eminentni novinare iz regiona kao i medijski i pravni eksperti iz regiona.

Od juna do septembra, ovaj skup je dva puta odlagan. Ipak ideja, iza koje je stao i Centar za tranzicione procese iz Beograda, da se ovakav skup održi ostaje otvorena. Stoga, u ovom broju „Pravde u tranziciji – suočavanja“, objavljujemo tri teksta koja su bila planirana za konferenciju, kao podsticaj da se ona ipak održi ili da oni ostanu zabeleženi kao važan doprinos suočavanju.